

PROGRAMMA
TEYLERS GODGELEERD GENOOTSCHAP
TE HAARLEM
VOOR HET JAAR 2011

DIRECTEUREN VAN TEYLERS STICHTING EN DE LEDEN
VAN TEYLERS GODGELEERD GENOOTSCHAP schrijven
de volgende prijsvraag uit om beantwoord te worden vóór 1 mei
2014:

Gevraagd wordt een onderzoek naar de vorming van en/of de verandering in het Nederlandse islambeeld gedurende de jaren 1990 – 2010.

Toelichting

Van Ella Vogelaar die van 22 februari 2007 tot 13 november 2008 minister voor Wonen, Wijken en Integratie was, werd op 14 juli 2007 in dagblad *Trouw* de volgende uitspraak opgetekend: “Eeuwen geleden kwam de joodse gemeenschap naar Nederland en nu zeggen we: Nederland is een land dat is gevormd door joods-christelijke tradities. Ik kan me voorstellen dat we een vergelijkbaar proces krijgen met de islam.” Een storm van kritiek barstte daarop los en een enkele collega-politicus bestempelde haar als ‘knettergek’.

Kan een verklaring voor de heftige reacties op de uitspraak van de minister gelegen zijn in een nieuw of veranderd beeld van de islam dat zich vanaf het begin van de jaren negentig van de twintigste

eeuw heeft ontwikkeld? Zo ja, hoe ziet dit beeld er dan uit? Het antwoord op deze vragen moet worden neergelegd in een studie die niet is bedoeld als onderbouwing of weerlegging van de juistheid van de uitspraak van minister Vogelaar. Evenmin moet de beantwoording van de prijsvraag gericht zijn op het verdedigen of aanvallen van een bepaalde politieke voorkeur. Verwacht wordt dat het onderzoek zich richt op de relatie/relaties tussen voornoemde reacties en het beeld van de islam in Nederland dat in deze twee decennia ten gevolge van nationale en mondiale ontwikkelingen is gevormd. Verschillende processen lijken van invloed te zijn geweest op de vorming van een nieuw of veranderd Nederlands islambeeld in de jaren 1990 – 2010.

Allereerst heeft de komst vanaf 1964 van immigranten uit zogenaamde ‘moslimlanden’ in demografisch opzicht geleid tot een aanzienlijke moslimse minderheid. Door sommige delen van de Nederlandse bevolking wordt deze religieuze minoriteit sinds het begin van de jaren negentig van de twintigste eeuw als probleem ervaren. Een tweede proces is verbonden met de val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989. Na die val hadden volgens een aantal vooraanstaande westerse opinieleiders en politici de islam en het islamitisch fundamentalisme de plaats van het communisme ingenomen als gevaar voor en vijand van het Westen. In Nederland werd deze trend gevolgd. Zo waarschuwde Pim Fortuyn in 1997 voor de islamisering van de Nederlandse cultuur, terwijl anderen vreesden voor een ‘shari’asering’ van de Nederlandse samenleving. Ten derde kunnen terroristische aanslagen als 9/11 (2001) en de moord op Theo van Gogh op 2 november 2004 door daders die claimden in naam van de islam te handelen invloed hebben gehad op (de ontwikkeling van) de beeldvorming van de islam in Nederland. Tenslotte kan ook de vanaf het begin van de jaren negentig van de twintigste eeuw opgelaaide discussie over de Nederlandse identiteit en de daarbij

horende normen en waarden een rol hebben gespeeld bij de vorming van een nieuw of veranderd Nederlandse islambeeld. Frits Bolkestein was met een op 6 september 1991 door hem in Luzern gegeven lezing een van de eerste Nederlanders die de vraag thematiseerde of een islamitische identiteit wel compatibel was met de Nederlandse identiteit.

Om scherper zicht te krijgen op wat er nieuw is aan of veranderd is in het Nederlandse islambeeld dat in de jaren 1990-2010 gevormd is kan de studie eveneens aandacht besteden aan het beeld van de islam dat vóór de jaren negentig van de twintigste eeuw leefde onder Nederlanders. Ook kan het islambeeld in andere West-Europese landen bij het onderzoek betrokken worden. Er bestaan reeds verschillende gepubliceerde studies op deze gebieden. Een dergelijk vergelijkend perspectief biedt niet alleen inzicht in de ontwikkeling van het Nederlandse islambeeld doorheen de tijd, maar brengt ook aan het licht wat nieuw is aan of veranderd is in het Nederlandse islambeeld van de jaren 1990-2010. Wellicht wordt aldus een antwoord verkregen op de vraag waarom de reacties op de uitspraak van minister Vogelaar zo heftig waren.

Uitgeschreven blijft de prijsvraag 2010 om beantwoord te worden vóór 1 mei 2013:

Gevraagd wordt een onderzoek naar de voor- en nadelen van de zogenoemde “canonieke benadering” in haar toepassing op de vier nieuwtestamentische evangeliën.

Toelichting

Fundamentele bezinning op de vraag hoe Bijbelse geschriften op historisch, literair en theologisch verantwoorde wijze geïnterpreteerd kunnen worden, is een permanente noodzaak. Die

noodzaak geldt ook voor de wijze van uitleg die bekend staat als “canonieke benadering”, “canonieke kritiek” of “canonieke exegese”. Men wil in deze benadering, die in de laatste decennia van de vorige eeuw is opgekomen, de afzonderlijke Bijbelse teksten verstaan als integraal onderdeel van een Heilige Schrift die toebehoort aan een gelovende en vierende gemeenschap. Ook al worden de begrippen “canoniek” en “canon” niet steeds eenduidig gebruikt, aanhangers van deze benadering veronderstellen dat de geschriften van Oude en Nieuwe Testament binnen de context van de canon een eenheid vormen. De canonieke benadering is minstens ten dele een reactie op wat men als nadelen van de historisch-kritische Bijbeluitleg waarneemt: historisch-kritische exegese zou de Bijbelse teksten uitsluitend als documenten van het verleden zien en te weinig oog hebben voor de eenheid van de Schrift.

De canonieke benadering, vooral bekend geworden door de publicaties van de Amerikaanse exegeet B.S. Childs, is aanvankelijk gebruikt voor de uitleg van het Oude Testament, later ook voor die van het Nieuwe Testament. Ze is onlangs opnieuw in de belangstelling gekomen doordat J. Ratzinger, beter bekend als paus Benedictus XVI, zich onder haar aanhangers heeft geschaard. In zijn boek *Jesus von Nazareth, Erster Teil: Von der Taufe im Jordan bis zur Verklärung* (2007) pleit hij voor een “canonieke exegese” of “theologische exegese”. Hij omschrijft het doel daarvan als “Lesen der einzelnen Texte im Ganzen der einen Schrift (...), wodurch alle einzelnen Texte in ein neues Licht rücken” (p. 17). Ratzinger leest in zijn boek teksten uit de vier evangeliën op deze wijze; resultaat is in zijn geval dat passages uit de drie synoptische evangeliën in sterke mate vanuit het evangelie van Johannes (en ook vanuit de latere kerkelijke traditie) ingekleurd worden. Het project van de canonieke benadering is niet nieuw: deze benadering was in feite tot de opkomst van de historisch-kritische

exegese in de tijd van de Verlichting veruit de dominante. Men zou bijvoorbeeld de wijze waarop nieuwtestamentische auteurs het Oude Testament interpreteren, als canonieke exegese *avant la lettre* kunnen beschouwen: deze auteurs beschouwen immers het Oude Testament in zijn geheel als mede tot henzelf gerichte goddelijke openbaring. Bezwaren tegen het project zijn er ook aangevoerd: men verwijt de canonieke exegese dat ze de historische context van de Bijbelse geschriften en de pluriformiteit van het Bijbels getuigenis veronachtzaamt. Het verwijt van veronachtzaming van pluriformiteit betreft met name de exegese van de vier evangeliën. Die geven immers niet één maar vier verschillende beelden van persoon en optreden van Jezus van Nazaret, en alle vier beelden hebben binnen de christelijke kerken canonieke status. De uitleg van de vier evangeliën lijkt wel bij uitstek het terrein te zijn waarop zin en onzin van de canonieke exegese helder kunnen worden.

Gevraagd wordt een kritische reflectie over de voor- en nadelen van canonieke exegese in haar toepassing op de vier evangeliën. Men kan zich daarbij desgewenst concentreren op een of meer moderne auteurs die canonieke exegese van de evangeliën voorstaan of juist uitdrukkelijk afwijzen, en/of op een of meer passages uit de vier evangeliën.

Verwacht wordt een afzonderlijke verhandeling die ter publicatie wordt aangeboden dan wel een bundeling van reeds gepubliceerde studies waarvan het merendeel is verschenen in de drie jaren voorafgaand aan 1 mei 2014. In het laatste geval dient men tevens een nog ongepubliceerde, speciaal voor de prijsvraag geschreven, studie toe te voegen waarin de eerdere publicaties in een bredere academische context worden geplaatst.

Procedure

Om voor beoordeling in aanmerking te komen dienen de antwoorden in viervoud te worden ingezonden op een zodanig tijdstip, dat deze vóór 1 mei 2014, respectievelijk 1 mei 2013 in het bezit zijn van Directeuren van Teylers Stichting, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem. Antwoorden die na die datum binnengekomen zijn zullen niet in behandeling worden genomen. De antwoorden moeten in het Nederlands, Frans, Duits of Engels zijn gesteld. Ingevolge de bepalingen van Teylers testament mogen ze niet de naam van de auteur vermelden. Zij moeten slechts met een spreuk zijn ondertekend. Bij de inzending dient een verzegeld couvert te zijn ingesloten, met dezelfde spreuk als opschrift en bevattende naam en adres van de schrijver. Opdat de inzenders niet langer dan nodig is in het onzekere blijven van de uitslag van de beoordeling, indien deze niet tot bekroning heeft geleid, dient men, behalve het verzegeld couvert, nog een open couvert toe te voegen, bevattende de naam van een vertrouwenspersoon, met volledig adres, tot wie de Stichting zich eventueel door correspondentie kan wenden.

Beoordeling

De beoordeling vindt plaats door de leden van het Godgeleerd Genootschap (prof. dr. H.L. Beck, dr. A.G. Hoekema, dr. V. Kal, prof. dr. M.J.J. Menken, prof. dr. E. Noort, mevr. prof. dr. E.G.E. van der Wall); zij zal binnen zeven maanden na de uiterste datum van indiening in de vorm van een voorstel aan Directeuren van Teylers Stichting worden meegedeeld. Directeuren beslissen daarna binnen een maand, of het antwoord al dan niet bekroond zal worden. Deze beslissing is onherroepelijk. Alle deelnemers aan de prijsvraag zullen direct daarna door Directeuren op de hoogte worden gebracht.

De prijs

De prijs bestaat – indien naar het oordeel van Directeuren de omstandigheden dat gedogen – uit een gouden erepenning op de stempel des Genootschaps geslagen. Verder zullen vakbladen en pers van de bekroning worden verwittigd. Voorts stelt een stichting die onbekend wenst te blijven voor de prijsvragen 2010 en 2011 een bedrag van telkens € 4500 beschikbaar, uit te keren aan de inzenders van door Directeuren bekroonde verhandelingen ter besteding naar eigen keuze.

Publicatie

In het algemeen zullen de auteurs zelf voor publicatie van hun werk zorgen, daarbij vermeldende dat het door Teylers Stichting is bekroond. Indien gewenst kan de Stichting daarbij behulpzaam zijn.

Redacties van tijdschriften en andere instanties die de aandacht op deze prijsvragen willen vestigen, wordt dringend verzocht eventuele belangstellenden op de wenselijkheid van het aanvragen van de gedetailleerde folder te wijzen opdat zij aan alle hierboven vermelde bepalingen kunnen voldoen. *Het programma van het Genootschap is op aanvraag bij Directeuren van Teylers Stichting, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem, jaarlijks kosteloos verkrijgbaar. Ook is het na te lezen op www.teylersmuseum.nl.*